

De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden

LYNN VERRYDT^a

P. WAETERINCKX (2011). *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*. Antwerpen: Intersentia, 185 p.

Panopticon, 34 (6), 553-555
© 2013 MAKLU | ISSN 0771-1409 | NOVEMBER 2013

^a Doctoraal onderzoeker en academisch assistent, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent (Corresp: Lynn.Verrydt@UGent.be).

Het toerekenen van misdrijven aan een rechtspersoon is geen vanzelfsprekend iets. Het strafrechtelijk misdrijf kent immers een typisch menselijk moreel element, hetgeen op het eerste gezicht maar moeilijk toe te schrijven valt aan de papieren constructie die een rechtspersoon uitmaakt. Desalniettemin spelen ondernemingen in toenemende mate een vooraanstaande rol in onze maatschappij en dit zowel nationaal als internationaal. Talrijke voorbeelden illustreren hoe ook ondernemingen, rechtspersonen, zich schuldig maken aan een breed spectrum van strafrechtelijke misdrijven. De Belgische rechtssorde erkende deze mogelijkheid reeds, bij wijze van Cassatierechtspraak, in 1946, doch pas in 1999 vond het fenomeen zijn legislatieve weerslag in de wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen. Veertien jaar na de invoering van deze wet behoort Patrick WAETERINCKX, advocaat aan de Antwerpse balie en praktijkassistent aan zowel de Vrije Universiteit Brussel als de Universiteit Antwerpen, tot de poule van auteurs en rechtspractici die de evolutie van dit rechtsdomein van bijzonder dichtbij wist te volgen. Zijn boek *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*, dat hier ter bespreking voorligt, weerspiegelt het resultaat van een decennium aan onderzoek en praktijkervaring aangaande de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen.

Conceptueel benadert de auteur het onderwerp in drie delen, waarvan het eerste deel voorziet in een analyse van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de natuurlijke persoon. Dit wordt logischerwijs gevolgd door diens tegenhanger bij de rechtspersoon. In een afsluitend derde deel wordt de delegatie van bevoegdheden op de voorgrond geplaatst, als zijnde een methode voor de preventie van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de onderneming, dan wel van diens leidinggevende.

De figuur van de leidinggevende natuurlijke persoon en de verschillende manieren waarop deze strafrechtelijke aansprakelijkheid kan oplopen, vormen de rode draad doorheen het eerste deel. Dit hoofdstuk vat aan met de wijzen waarop de toerekening van een strafbaar feit aan de leidinggevende kan plaatsvinden. WAETERINCKX benadert het concept met een kritisch oogmerk. Zo maakt hij de lezer bijvoorbeeld bewust van een negatieve trend met betrekking tot de objectivering van de aansprakelijkheid van

leidinggevend. Hierbij wordt de vinger op de wonde gelegd wanneer de auteur wijst op het feit dat zelfs bij misdrijven waarvoor een bijzonder opzet vereist is, de vereiste van schuld al te weinig in acht genomen wordt.

Verder beschrijft de auteur, op een volledige doch toegankelijke wijze, de eerder complexe materie betreffende de deelneming door leidinggevend. Deze sectie vormt een mooi voorbeeld van de wijze waarop elk onderdeel wordt opgebouwd, beginnende van de basisconcepten (zijnde, in dit geval, het begrip 'deelneming'), om zo te komen tot een overzicht van de relevante deelaspecten, hoe deze geïnterpreteerd worden door rechtspraak en doctrine, en de wijze waarop zij toegepast dienen te worden op de leidinggevende. Ook bij deze verschillende deelaspecten geeft de auteur blijk van een kritische inslag. Zo wijst hij op pagina 26 op een uitholling van het vereiste deelnemingsopzet. Door middel van een (onuitgegeven) voorbeeld uit de correctionele rechtbank te Antwerpen wordt aangetoond dat rechters vaak onvoldoende aandacht besteden aan het bewijs van een daadwerkelijke wilsovereenstemming over een gemeenschappelijk crimineel doel. Daarentegen wordt vaak een erg ruime interpretatie van het deelnemingsopzet gehanteerd, hetgeen tot een uitholling van de norm voor deelneming door de rechtspraak leidt. Dit voorbeeld toont aan dat de auteur, waar nodig, een terechtwijzing van de rechtspraak niet schuwt.

Voorts wordt ingegaan op de figuur van de vaste vertegenwoordiger, toegespitst op de managementvennootschap, waarbij voornamelijk de verhouding tussen diens strafrechtelijke verantwoordelijkheid en deze van de rechtspersoon wordt toegelicht. Een afsluitende titel becommentarieert beknopt de figuur van de criminele organisatie. Hierbij benadrukt de auteur het al te ruime gebruik van deze figuur, hetgeen een onwenselijke verruiming van onderzoeksmogelijkheden met zich meebrengt.

Het tweede, lijvigere deel, waarin de auteur focust op het concept van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon, vangt aan met een overzicht van het toepassingsgebied van artikel 5 Strafwetboek. Dit vormt met andere woorden een toelichting van welke rechtspersonen precies strafrechtelijk verantwoordelijk gehouden kunnen worden. Hierbij gaat bijzondere aandacht naar de publiekrechtelijke rechtspersonen, voor dewelke strafrechtelijke verantwoordelijkheid overeenkomstig artikel 5 lid 4 niet geldt. Ook de mogelijkheden aangaande de strafrechtelijke aansprakelijkheid van buitenlandse rechtspersonen komt aan bod.

Hierop volgend belicht WAETERINCKX de voornaamste aspecten van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon, zijnde de toerekening aan en bestraffing van deze rechtspersoon. Met betrekking tot de bestraffing wordt, logischerwijs, in hoofdzaak ingegaan op de verschillende aspecten van de geldboete. Bijzonder interessant betreffende het aspect van de toerekening zijn de inzichten aangaande de samenloop van het daderschap van de rechtspersoon en de leidinggevende, vervat in artikel 5 lid 2 Sw. Zo worden de voorwaarden voor en de verschillende scenario's bij de toepassing van dit artikel bijzonder helder geschetst en worden schijnbaar tegenstrijdige begrippen toegelicht bij wijze van hun interpretatie door de rechtspraak. Voorts wordt er uitvoerig ingegaan op het begrip 'de zwaarste fout'. Er kan immers geen sprake zijn van samenloop tussen de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en deze van de natuurlijke persoon in de zin van artikel 5 lid 2 Sw. wanneer er bij het plegen van een misdrijf niet met opzet werd gehandeld. In dit geval huist de strafrechtelijke verantwoordelijkheid bij diegene die de zwaarste fout beging. Hierbij haalt WAETERINCKX terecht het toetsingscriterium van de normale, voorzichtige en redelijke persoon in dezelfde omstandigheden aan, en hoe dit uitermate verschillend is voor de rechtspersoon in vergelijking met de natuurlijke persoon.

Een verdere interessante meerwaarde aangaande dit tweede deel betreffende de rechtspersoon, is dat de auteur zijn praktijkervaring wist aan te wenden om de nood aan reparatie van het huidige wettelijke regime te illustreren. Dit werd bekomen door het opstellen van een kort overzicht van de verschillende knelpunten, dewelke ook na de wet van 4 mei 1999 aanhielden. Het blijft echter niet bij een opsomming van knelpunten. Ter remediëring van deze knelpunten grijpt de auteur terug naar het wetsontwerp ONKELINX (2929/1, Parl. St. Kamer 2006-2007), dat voorziet in reparatie van de wet van 4 mei 1999, waarbij hij op gepaste tijden het ontwerp bekritiseert en scherpstelt. Zo verduidelijkt de auteur bijvoorbeeld dat uitsluiting van de deelname aan overheidsopdrachten een beroepsverbod inhoudt en dat het daardoor opportuun is de duur van de sanctie voorzien in het ontworpen artikel 36bis Sw. en de duur voorzien in KB nr. 22 op elkaar af te stemmen. Hetzelfde geldt voor de potentiële duur van de facultatieve mogelijkheid tot sluiting van een inrichting, voorzien in het ontworpen artikel 56ter Sw. Verder wordt ook de mogelijkheid tot initiatiefrecht van de medebeklaagde en de burgerlijke partij in vraag gesteld. Verder weet WAETERINCKX ook een aantal 'eigen' wenselijke wijzigingen toe te voegen, dewelke niet aan bod kwamen in het ontwerp ONKELINX.

In een derde en laatste deel tracht de auteur een specifieke mogelijkheid aangaande de preventie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen en hun leidinggevenden uit te spitten, met name de delegatie van bevoegdheden. De figuur van de delegatie wordt in detail toegelicht. Hierbij wordt veel aandacht besteed aan de voorwaarden voor de geldigheid van deze delegatie, hetgeen vanuit praktisch oogpunt bijzonder wenselijk blijkt.

Hoewel het erg ruime bronnenapparaat een vanzelfsprekend nut voor de academische lezer met zich meebrengt, kan met zekerheid gesteld worden dat dit werk terecht een veel ruimer doelpubliek ambieert. Zo kan dit boek ook voor zij die binnen het bedrijfsleven actief zijn, inclusief maar niet beperkt tot de bedrijfsjurist, een meerwaarde betekenen. Dit blijkt uit de praktische inslag van het boek in het algemeen, en meer specifiek uit de toevoeging van het derde deel betreffende preventie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid door delegatie en uit de bespreking van de figuur van de vaste vertegenwoordiger. Ook rechtspractici binnen de advocatuur en de magistratuur zullen in dit werk een bijzonder volledig naslagwerk ontdekken. Gebruik makende van een heldere en gestructureerde schrijfstijl weet Patrick WAETERINCKX immers een bij tijden erg complexe materie begrijpelijk en overzichtelijk te maken. Een grote verdienste van dit werk is, zoals reeds vermeld, het erg ruime bronnenapparaat. Dit wordt weerspiegeld in de incorporatie van zowel rechtspraak als doctrine bij nagenoeg elk van de besproken deelaspecten. Zo wordt de lezer voorzien van een erg bruikbaar overzicht van de wijze waarop de verschillende aspecten van deze materie hun weerslag vinden in de praktijk. Samenvattend kan men stellen dat het werk geschikt is voor een ruim lezerspubliek, hetwelk het op gedetailleerde doch overzichtelijke wijze zal voorzien van een dieper inzicht in de relevante aspecten van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen en diens leidinggevenden binnen de Belgische context.